

[Úvahy o socialismu k 8. výročí sovětské okupace]

76-92 interpretace 1968, sovětský systém, socialismus

760821-1

(92) (5) (Račice, 21. 8. 76 odpoledne.)

Je tu již osmé výročí vojenské intervence armád Varšavského paktu, které sice zastavilo a brzo i likvidovalo politické změny, jež se daly v roce 1968 (po několika letech příprav) do pohybu, ale nedovedlo proti perspektivám „humanizovaného“ socialismu postavit nic jiného, zejména ne lepšího. Bylo sice podniknuto leccos, co dočasně zalepilo největší trhliny a zpomalilo či spíše snad jen zastřelo narůstání potíží, zejména hospodářských. Ale to znamená jen mnohem méně než polovičatost a je to málo, velmi málo perspektivní. Jsou to náplasti, které mají jen předstírat vyhojení, zatímco hluboké rány mokvají a zachvacují stále širší oblasti hospodářské (a nejenom ty). Sovětský zásah znemožnil pokusy o nápravu, ale sám žádnou nápravu neznamenal a neznamená. Uměle je udržován status quo, ale žádný skutečný problém není řešen. Důsledkem může být pouze další nahromadění problémů, vzrůstající obtíže a koncentrace výbušných látek. V podstatě tedy situace, v níž je Sovětský svaz sám už desítky let. V takové situaci, která může být udržována poměrně dlouho, však může dojít k pronikavým změnám vlastně kdykoliv; předpokladem je vznik krize jakéhokoliv druhu. Velká neúroda, energetická katastrofa, velké neštěstí, vojenská nebo jiná hrozba zvenčí, otřes organizace a správního aparátu atd. atd., to všechno může vyvolat řetězovou reakci, pokud se to nepodaří utlumit a zlikvidovat v samotných počátcích. Dějinně však už je rozhodnuto. Sovětský systém se jednoznačně a zcela zjevně kvalifikoval jako inferiorní a neperspektivní, jako podstatně parazitární povahy, závislý na fungujících systémech jiných nebo alespoň na zbytcích a pozůstatcích takových systémů. Světově a dějinně představuje epizodu, a to epizodu dost smutnou, a dokonce ostudnou. Jestliže oběti stalinských represí dosáhly a pravděpodobně přesáhly výši obětí v průběhu 2. světové války, které byly pro Sovětský svaz mnohem vyšší než pro jiné válčící mocnosti především pro nekvalifikované vedení bojů na počátku války a pak pro bezohlednost vůči vojákům a vůbec lidským ztrátám, pak to mluví samo za sebe. Politická inferiorita je provázena inferioritou hospodářskou, kterou lze doložit jak celkově a statisticky, tak analýzou jednotlivých podniků a případů podnikání.

Abychom byli spravedliví, musíme přiznat, že „socialistická“ společnost zejména SSSR a po válce i lidových demokracií v satelitních státech sehrála navenek dosti významnou roli společenského katalyzátoru (který

sice nevstupuje do reakce, ale neobyčejně ji urychluje a usnadňuje); sociální vymoženosti by se asi zdaleka tak brzo a v té míře v kapitalistických společnostech neprosadily, kdyby nebylo hrozby ze strany Sovětského svazu. Ale to je zásluha vlastně nechtěná; cílem bylo vždycky dokázat, že na to, co může socialistická společnost, se kapitalismus nezmůže. Není pochyb o tom, že západní společnost byla otráasána různými krizemi a potížemi, ale stejně tak je jisté, že si až dosud se všemi nějak poradila a že zůstala hospodářsky nejefektivnějším systémem dosavadních dějin. A na druhé straně téměř všechny neduhy kapitalistické společnosti můžeme identifikovat i v tzv. „socialistické“ společnosti (či společnosti tzv. „reálného socialismu“), byť ne vždycky ve stejné míře a často ve změněné vnější podobě. Prostě a dobře se zdá, že sovětský systém je pouze zvláštní odrůdou kapitalismu (státního), jenomže odrůdou méně výkonnou a o to drsnější. To ovšem perspektivně znamená, že se dějinně diskvalifikoval. Kdo dnes má jen trochu otevřené oči pro historické dění, musí nabýt přesvědčení, že alternativa ke kapitalistickému řešení (neudržitelnému a také po mnohých stránkách nesnesitelnému a odpudivému) se dosud reálně nerýsuje a že musí být teprve nalezena. Pražské jaro něco podobného jen signalizovalo, ale cestu vlastně také neukázalo. Nešlo v něm o nové vynálezy, nýbrž spíš o korektury starých chyb. Totéž platí o nové orientaci tzv. eurokomunistických stran, které v mnohém československý pokus připomínají a snad vskutku napodobují. Zatím však se nezdá, že by šlo o cokoliv nového; je to jenom navenek zajímavější, ale základů postrádající přiblížení komunistických stran jejich začátkům, kdy se zrodily ze sociálně demokratického hnutí. Lze však doufat, že sblížení komunistů a sociálních demokratů by mohlo vyvolat důkladné teoretické reflexe nad principy socialistického hnutí; a to by snad mohlo vést k objevu nových cest, které by se teprve v budoucnosti mohly kvalifikovat jako skutečná alternativa dnešní otřesené světové společnosti, plné rozporů všeho druhu.